

Matkalle mukaan, vieraalle käteen: Uudet englanninkieliset kirjat politiikasta Suomessa

PASI SAUKKONEN

Aluksi

Vielä muutama vuosi sitten ulkomaalaisen osoittamaa kiinnostusta suomalaista yhteiskuntaa ja politiikkaa kohtaan oli varsin vaikea tyydyttää. Vierailta kielillä oli kaikkineen julkaistu vain muutama vaativamman lukijan odotukset täyttävä yleisteos¹. Näistä monet olivat 1990-luvulle tultaessa jo joko vaikeasti saatavissa tai yksityiskohdiltaan tai näkökulmiltaan pahasti vanhentuneita. Tosin aikaisemmin kysyntäkin oli vähäistä.

Suomen kansainvälinen avautuminen, kylmän sodan päättyminen ja maan liittyminen Euroopan unioniin ovat kuitenkin parantaneet tilannetta. Suomea kohtaan kasvanutta kiinnostusta vastamaan on julkaistu niin tieteellisiä tutkimuksia (esim. Alapuro 1988; Paasi 1995; Tiilikainen 1997; McRae 1999), Suomea historiallisesti tai laajasti esitteleviä teoksia (esim. Rahikainen (toim.) 1993; Jakobson 1998; Lehtonen (toim.) 1999; Castells ja Himanen 2001) kuin laajemmalle yleisölle tarkoitettuja yleis- ja hakuteoksiakin (esim. *Finland. A Cultural Encyclopedia* 1997). *Facts about Finland* -teos modernisoitiin perusteellisesti vuonna 1999, ja ulkoasianministeriö tuotti Internetiin varsin kattavat ja laadukkaat *Virtual Finland* -sivut.

Historian puolella Jutikkalan ja Pirisen kauan palvellut *History of Finland* (2003, 1. painos 1962) on saanut kumppanikseen kirjakaupan pöydälle englanninkielisen käännöksen Seppo Hentilän, Osmo Jussilan ja Jukka Nevakiven *Suomen poliittisen historian* yleisteoksesta (1999) sekä monia suppeampia teoksia. Suomalaisen politiikan kuvaus sai puolestaan merkittävän lisäyksen, kun lyhyen ajan sisällä ilmestyivät sekä Pertti Pesosen ja Olavi Riihisen *Dynamic Finland – The Political System and the Welfare State* (2002) että Tapio Raunion ja Teija Tiilikaisen *Finland in the European Union* (2003). Esittelen tässä katsauksessani lyhyesti näitä viimeksi mainittuja teoksia ja samalla mietin, mitä ne kertovat valtio-opin roolista suomalaisen kansallisvaltioidentiteetin rakentamisessa sekä poliittisten järjestelmien tutkimuksen nykytilasta ja sen tulevaisuuden haasteista.²

Dynaaminen Suomi uudessa Euroopassa?

Pesosen ja Riihisen teoksen nimi, Suomen erinomaisuutta monilla aloilla ja alueilla julistava takakansi sekä W. Phillips Shivelyn kirjoittama mairriteleva esipuhe herättivät aluksi voimakkaita epäilyksiä teoksen luonteesta ja sisällön luotettavuudestakin. Olisiko kädessäni taas yksi teos va-

¹ Merkittävimpiä näistä lienevät valtio-opin alalla *Democracy in Finland* (1960), käännös Jaakko Nousiainen Suomen poliittinen järjestelmä -teoksesta (1971) sekä David Arterin *Politics and Policy-Making in Finland* (1987).

² Tässä kirjoituksella ”valtio-opilla” viitataan ennen muuta poliittisten järjestelmien ja instituutioiden tutkimukseen. Hallinnon sekä kansainvälisen politiikan tutkimus ja opetus sekä esimerkiksi aatehistoriallinen lähestymistapa ovat siis tarkastelun ulkopuolella.

kuuttamassa tietämättömiä ja epäuskoisia ulkopuolisia Suomen eurooppalaisuudesta, edistyksestä ja etevämyydestä? Kuten Raunio ja Tiilikainen omassa teoksessaan (2003, 12) muistuttavat, ennen Suomen EU-jäsenyyttä ulkomailla ei oltu lainkaan vakuuttuneita maamme kuulumisesta läntiseen kulttuuripiiriin. Joka tätä epäilee, voi tutustua vaikkapa Suomi-kuvaan ulkomaisessa kirjallisuudessa (ks. esim. Sihvo (toim.) 1995). Eksotiikkaa, traditionaalisuutta sekä idän ja lännen välisyyttä esiintyi tosin runsain mitoin myös kansallisessa omakuvassa aina viime vuosiin saakka (ks. Saukkonen 1999).

Suomen arktista, arkaaista ja agraarista mielikuvaa syrjäyttävä eurooppalaistamis- ja nykyaikaiskampanja onkin ollut massiivinen sekä koti-että ulkomailla. On kenties kohtuutonta yleistämistä kutsua tätä Suomen uutta asemointia ja symbolista integroitumista kansalliseksi identiteetti-projektiksi (vrt. Harle ja Moisio 2000), mutta laajamittainen ja monilta osiltaan tietoinen hanke se on ollut. Suomalaisia mainostetaan nyt eurooppalaisina aina geenejä myöten, ja tietoyhteiskunnasta on tehty Suomen uutta kansainvälistä identiteettiä. Jopa kulttuurista homogeenisuutta on kyseenalaistettu (ks. esim. Löytönen ja Kolbe 1999).

Raunio ja Tiilikainen huomauttavat teoksessaan myös, että Suomen poliittisen johdon valitsema strategia Euroopan ulko- ja turvallisuuspolitiikan integraatiossa on ollut muutoksen vähättelevä ja jatkuvuuden korostaminen (2003, 130). Sama strategia näyttäytyy useammallakin alueella yleisempänä identiteettipoliittisena linjauksena. Suomen sanotaan palanneen Eurooppaan, johon se on aina kuulunut, sen väestön olleen aina vastaanottavainen uusille ideoille, ja maan sisältäneen aina erilaisia kieli- ja kulttuuriyhteisöjä sekä maahanmuuttajaryhmiä. Kylmän sodan aikainen asema rajataan pois ulkoisten olosuhteiden asettamana poikkeuksellisen ajanjaksona, jonka jälkeen on palattu normaaliin länsimaiseen elämään.

Stereotyyppiset ja ilmeisen tarkoitushakuiset ilmaisu- ja houkuttelevat tuomitsemaan ne suoralta kädeltä epäosina väitteinä – ellei suoranaisten valheina. Poliittikan tutkimuksen perspektiivistä mielekkäämpää on kuitenkin lähestyä näitä ilmauksia toisesta suunnasta. Kuten Joep Leerssen (2000) on esittänyt, identiteettiä konstituivat väitelauset ovat vain harvoin puhtaita tosiasialausekkeitä. Enemmän ne ovat ”imagotyyppillisiä” ilmaisuja, joita ei yleistävyytensä johdosta voi osoittaa sen

kummemmin tosiksi kuin epätosiksikaan. Tämä pitää erityisen hyvin paikkansa yhteiskunnan tai kansakunnan suhteen, jotka ovat ilmiöinä niin laajoja ja moniulotteisia, ettei niitä voi kuvata tekevämmä vahvoja rajoituksia ja selkeitä valintoja.

Totuusarvosta kiistelemisen sijaan voidaan analysoida ilmaisujen identiteettipolitiikkaa ja niihin liittyvää vallankäyttöä (vrt. Anttonen 1996). Voidaan esimerkiksi kysyä, onko kulttuuriperinteille enää tilaa uudessa eurooppalaisessa ja monikulttuurisessa kansallisvaltioidentiteetissä (siinä missä aikaisemmin vähemmistöt olivat kansakunnan rakentamisen marginaalisia). Tai voidaan kysyä, voiko Suomen kansalainen olla ”aito suomalainen” olematta ”dynaaminen” ja vastaanottavainen uusille erityisesti teknologisille innovaatioille (siinä missä aikaisemmin ”aitouteen” liitettiin esimerkiksi luonnonläheisyyttä ja perinteisiä arvoja) ja kenellä ylipäätään on mahdollisuus päästä kertomaan mitä aito suomalaisuus on?

Tilastoja ja tosiasioita

Päällisin puolin Pesosen ja Riihisen teos sijoittuu luontevasti suomalaisen kansallisvaltioidentiteetin yleisempään muutokseen ja sikäli omalta osaltaan kuvastaa kasvanutta kansallista omanarvontuntoa. Mutta teoksen nimi ja muut yllä mainitut Suomen suitsutukset johtavat myös jonkin verran harhaan. Kokonaisuudessaan teos on erittäin asiallinen, luotettava ja yksityiskohtainen Suomen poliittisen järjestelmän ja yhteiskunnan esittely. Sellaisena se täyttää erinomaisesti paikkansa kaivattuna tietolähteenä ulkomaalaisille lukijoille. Kuva maastamme voi olla hieman positiivisesti väritynyttä mutta ei yksipuolinen, ja myös sosiaalisille ja poliittisille ongelmille on annettu palstatilaa. Monista viittauksista päätellen teos on suunnattu erityisesti amerikkalaiselle yleisölle. Esimerkiksi hyvinvointivaltion ja tasa-arvoideologian korostunut asema ja myönteinen tulkinta voitaneenkin nähdä myös pohjoismaisen valtio- ja yhteiskuntamallin puolustuksena tilanteessa, jossa yksityistämistä, kilpailutusta ja individualismia helposti pidetään dynaamisen yhteiskunnan välttämättöminä edellytyksinä.

Kuvauksen aihepiiri on erittäin laaja. Se kattaa Suomen historian ja suomalaisen nationalismin, yhteiskunnan sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet, kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen kulttuurin, poliittisen järjestelmän, hyvinvointivaltion perusteet

sekä valtion ja talouden välisten suhteiden kuvauksen ja analyysin. Teoksen päättävät Suomen paikantaminen kansainvälisessä järjestelmässä sekä johtopäätökset otsikolla ”Finnish Vitality”.

Kirjoittajat mainitsevat soveltaneensa lähinnä deskriptiivis-analyttisen otetta, ja teoreettinen keskustelu onkin teoksessa vähäistä ja ilmeisen sattumanvaraista. Tämä valinta on oikeutettu ja ymmärrettäväkin, koska nykyiselläänkin teos pitää sisällään yli kolmesataa tiheästi painettua sivua. Selkeän teoreettisen perusasetelman, läpäisevän tulkinnan tai muun punaisen langan puute tekee lukukokemuksesta kuitenkin paikoin hieman raskaan. Kirja vilisee lainsäädännöllisiä detaljeja, luettelomaisesti esitettyjä tietoja ja tapahtumia sekä sisältää paljon tilastollista ja muuta numeerista aineistoa. Kirja toimineekin parhaiten hakuteoksena tai käsikirjana, josta hyvin laaditun hakemiston avulla voi helposti hakea tietoja ja täsmennyksiä. Lisäärvä olisivat tuoneet myös taulukoissa käytettyjen tietojen tuottajien www-osoitteet. Itse asiassa koko teos olisi voitu saattaa myös elektroniseen muotoon – Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla kun on tietokirjallisuuden sähköisestä julkaisemisesta kokemustakin.

Syvällisempää analyysiä sisältyy itse asiassa ainostaan Pesosen kirjoittamiin tapausanalyysiin. Ydinvoiman lisärakentamisprosessista Pesonen (2002, 83–85) tekee muun muassa sen yleisen johtopäätöksen, että suomalaisessa politiikassa kansanäänestys on toivottu väline paitsi niille, jotka periaatteesta ajavat suoran demokratian asiaa, myös niille, jotka haluavat käyttää sitä muutoksen ehkäisyn strategisena välineenä. Ulf Sundqvistin velkojen järjestelyt osoittivat puolestaan (mt., 133–134), että Suomen poliittiselle kulttuurille on tyypillistä kaikkien kansalaisen oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen kohtelun voimakas vaatimus. Tapaus toi Pesosen mukaan esille myös sen, että yhteiskunnan ja julkisen hallinnon avoimuuden johdosta sisäpiiriasioita on vaikea lakaista maton alle ja että pienet ja helposti ymmärrettävät poliittiset kysymykset voivat saada paljon enemmän huomiota kuin suuret ja tärkeät ongelmat. Soneran nousu ja lasku käy puolestaan esimerkkinä siitä, kuinka yleisen edun käsite on muuttunut yksityistämistä sekä tuottavuutta ja kilpailukykyä korostavassa ilmapiirissä ja kuinka poliitikoilla on usein vaikeuksia ymmärtää liike-elämän kaikkia toimintatapoja ja arvostuksia (mt., 260–262). Itävallan hallituksen boikotointi vuoden 2000 hallitusratkai-

sun jälkeen osoitti puolestaan, että pienten maiden täytyy yleensä seurata yksimielisen viiteryhmänsä mielipidettä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja että ne saattavat joutua tekemään päätöksiä hyvinkin nopealla aikataululla (mt., 280–281). Intuitiivisesti nämä samoin kuin muutkin Pesosen havainnot ja väitteet tuntuvat oikeansuuntaisilta, mutta tapausanalyysien irrallisten luonteen vuoksi jää kuitenkin hieman epäselväksi, missä määrin näitä voidaan todella pitää nimenomaan suomalaisen poliittisen järjestelmän ja kulttuurin rakenteellisina ominaisuuksina.

Eräällä tapaa Pesosen ja Riihisen teoksesta jää siis puuttumaan selittävä taso seikkaperäisen kuvauksen ja Suomen sosiaalista ja poliittista erinomaisuutta korostavan sävyn välillä. Tosin sellaiset mahdolliset selittävät tekijät kuin laajasti organisoitunut kansalaisyhteiskunta, toimiva koululaitos ja ”terve nationalismi” esiintyvät siellä täällä. Syvällisemmän toiminnallisen analyysin puuttuessaakin Pesosen ja Riihisen laajaa Suomen haltuunottoa voidaan silti pitää askeleena oikeaan suuntaan, kun avataan poliittisen järjestelmän käsitetty vastaamaan todellisia vuorovaikutus- ja valtasuhteita. Erityisenä ansiona voi pitää sitä, että teos kattaa perinteisen poliittisen järjestelmän lisäksi myös valtio-oppineiden usein laiminlyömän talouselämän, viestintäjärjestelmän ja suomalaisen kansalaisyhteiskunnan esittelyn. Näitä koskevissa luvuissa rakenteiden ja toiminnan kansainvälistymistä ja globalisoitumista olisi tosin voinut käsitellä paljon enemmänkin.

Suomalaista valtio-oppia on pitkään kahlinnut syvälinen kiintymys perinteisiä valtiollisia instituutioita sekä niiden välisiä suhteita kohtaan. Tähän liittyen monilla politiikan tutkijoilla on ilmeisen vaistomainen vastenmielisyys sellaisia elementtejä kohtaan, jotka eivät kunnolla sovi edustuksellisen demokratian ideaalikuvaukseen (ks. esim. Wiberg 2001).

Sosiologien on ollut pakko myöntää yhteiskunta-käsitteen muutos ja avartuminen (ks. esim. Heiskala 1996; Kangas 2001), ja tehdä siitä asianmukaiset empiriistä tutkimusta koskevat johtopäätökset. Poliitiikan tutkijat ovat voineet pitää kiinni perinteisistä valtiollis-poliittisista tutkimuskohteistaan, vaikka – taipumatta valtion kuolemaa julistamaan liioitteluun – valtion valta ihmisten arkeen vaikuttavana autonomisena instituutiona on kiistatta vähentynyt (ks. esim. Held 1995). Median – ja poliitikkojen itsensä – ohella politiikan tutki-

mustakin voi tältä osin pitää osasyllisenä ilmiön, jota belgialainen Luc Huyse kutsuu Gulliverin ongelmaksi. Julkisuudessa paistatteleva ja kaikkivoipaisuutta ilmentävä poliitikko on itse asiassa tuhansien lankojen sitoma ja rajoittama eikä pysty vastaamaan hänelle asetettuihin odotuksiin (Huyse 2002).

Mielikuvan ja todellisuuden välinen ero herättää aina ristiriitaisia tuntemuksia. Eikö politiikanvastaisuutta voikin syntyä juuri poliitikkojen herättämien odotusten ja todellisten vaikutusmahdollisuuksien välisestä kuilusta, joka saa yhdet kääntämään politiikalle selkensä (ks. esim. Martikainen ja Wass 2002; Pekonen 1997) ja toiset toivomaan todellista johtajaa, joka panee asiat järjestykseen (ks. esim. EVA 2003, 30)? Eikö politiikan tutkimuksen yksi tehtävä voisi olla asettaa poliittiset instituutiot ”oikeille” paikoilleen, jolloin niiden todelliset vaikutusmahdollisuudet ja sitä kautta myös esimerkiksi äänestämisen todellinen mielekkäisyys voisivat päästä esille?

Dynamic Finland -teoksen lopussa Olavi Riihinen pohtiikin lyhyesti Suomea hyvinvointivaltion ja kansallisuusvaltion kauden taakseen jättävänä *neomodernina* valtiona. Neomodernilla hän tarkoittaa postmodernin yhteiskunnan siirtymistä globaalille näyttämölle, jolla kansainväliset ja maailmanlaajuiset tekijät muotoilevat ihmisten elämäntyylejä, jossa koulutus ja informaatio ovat tuottavan toiminnan keskeisiä edellytyksiä ja jossa pyritään taloudelliseen tehokkuuteen, kestävään kehitykseen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen.

Käsite ”neomoderni” tuntuu kuuluvan samaan sarjaan kuin käsitteet ”globalisaatio”, ”tietoyhteiskunta” ja ”governance” (tai ”hallinta”). Vaikka noissa muodikkaissa diskursseissa on paljon pelkkää sanahelinää, niissä on samalla totta toinen puoli. Ilmiöistä olisi kyettävä erottamaan todellinen rakenteellinen ydin, jotta voitaisiin kehittää uusia käsitteistöjä empiiristen tutkimusten tekemiseksi (ks. esim. Heiskanen 1998; Tiihonen 2001, vrt. Kasvio 2003).

Esimerkiksi kotimaisten valtionstituutioidemme keskinäiset suhteet ja näiden suhteiden muutokset olisi liitettävä niihin ulkoisiin ja sisäisiin vallankenttiin, joilla on merkitystä poliittisen järjestelmän toiminnan ja päätöksenteon sisällön kannalta. Tässä kontekstualisoinnissa pitäisi ottaa huomioon ainakin Euroopan unioni ja muut yli- ja poikkikansalliset sekä globaalit hallintajärjestelmät, kansallinen ja kansainvälinen hallintokoneisto sekä itse-

hallinnolliset instituutiot, kotimaiset, ulkomaiset ja globaalit markkinavoimat, kansalliset ja kansainväliset eturyhmät, kansalaisjärjestöt ja yhteiskunnalliset liikkeet sekä kotimaiset ja ulkomaiset viestintäjärjestelmät (vrt. Kauppi 2003).³

Suomi Euroopan unionissa

Pesosen ja Riihisen teoksessa Suomen EU-jäsenyys on yhä erillisenä ja hieman irrallisena alaluokana aivan teoksen lopussa, ja viittaukset jäsenyyteen ja sen seurauksiin ovat muutoin teoksessa vähäisiä (vrt. myös Nousiainen 1998). Sitä vastoin Tapio Raunion ja Teija Tiilikaisen teosta voi pitää jo merkinä siitä, että Suomen ja EU:n poliittisten järjestelmien yhtymäkohtien, vuorovaikutuksen ja valtasuhteiden analyysissä ollaan hiljalleen nousemassa teknisistä kuvauksista tieteellisesti ja laajemman yleisön kannalta kiinnostavammalle tulkinnan tasolle, pienten kysymyksenasettelujen piiristä kokonaisuuksien hahmottamiseen (vrt. Raunio ja Wiberg 2000).

Teoksen tarkoituksena on johdattaa lukija Suomen poliittisen järjestelmän pääpiirteisiin, tarkastella EU-jäsenyyden vaikutusta kotimaiseen poliittiseen järjestelmään sekä selittää Suomen hallituksen integraatiomyönteistä politiikkaa. Tältä osin sen voi kuvitella tyydyttävän varsin monenlaisia lukijakuntia. Kirjan eri lukuihin sisältyvät teoreettinen pohdinta ja tutkimuskirjallisuuden lyhyt esittely eivät haitanne maallikkolukijaakaan, koska juuri niiden ansiosta teokseen syntyy mielenkiintoa yllä pitäviä juonia.

Raunion ja Tiilikaisen teoksen lähtökohta on seuraava. Euroopan unionin vaikutusta kansallisiin politiikkoihin ja sitä kautta jäsenmaiden yhteiskuntiin ei pidä vähätellä. EU:n päätöksentekojärjestelmässä jäsenvaltioiden hallitusten ja hallintokoneistojen asema on kuitenkin keskeinen. Jäsenvaltioiden politiikka suhteessa EU:hun rakentuu eri maissa kytkemällä eri poliittisia instituutioita päätöksentekoprosessiin eri tavoin. Koska instituutiot ja niiden muodostama järjestelmä käytännössä vaikuttaa siihen, mikä on mahdollista ja mikä

³ Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksella on osin näitä tavoitteita varten pantu toimeen opetuksen kehittämisen intersektiohanke (ks. tarkemmin hanke-esitys laitoksen kotisivulta [<http://www.valt.helsinki.fi/vol/laitos/intersektio.htm>]), jota on sovellettu myös Suomen poliittisen järjestelmän verkko-oppikirjassa (Saukkonen 2003).

ei, jäsenmaiden poliittisen järjestelmän tutkiminen on mielekästä myös EU-politiikan sisällön kannalta: ”Siten voimme vastata ratkaisevaan kysymykseen siitä, *kenen* intressit ovat edustettuina kansallisessa integraatiopolitiikassa.” (Raunio ja Tiilikainen 2003, 2, kursivi alkuperäinen.)

Teos jakautuu kahdeksaan lukuun, joista kahdessa ensimmäisessä käsitellään integroitumisen historiaa ja vähän teoriaakin sekä erityisesti Suomen tietä Euroopan unionin jäseneksi. Kolmessa seuraavassa luvussa analysoidaan Suomen puolue- ja vaalijärjestelmiä, eduskunnan asemaa Suomen poliittisessa järjestelmässä ja Suomen EU-kantojen muotoutumisessa sekä valtioneuvoston ja tasavallan presidentin muodostamaa kaksihuippuista toimeenpanovallan käyttöä. Seuraavissa luvuissa käsitellään Suomen EU-puheenjohtajakautta sekä Suomen suhtautumista yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan muodostumiseen. Teoksen päättävät johtopäätökset, jotka sisältävät myös pohdintaa Suomen EU-politiikan tulevaisuudesta.

Teoksen rakenne on pääosin toimiva. Poikkeuksena pitäisin lähinnä Suomen EU-puheenjohtajakautta käsittelevää lukua, jonka sisällöllinen anti jää vähäiseksi. Sen olisi voinut korvata esimerkiksi alue- ja paikallistason politiikkaa ja päätöksentekojärjestelmää käsittelevällä analyysillä. Tämä olisi ollut tarpeellista myös teoksen kysymyksenasettelun kannalta. Samoin suomalaisen keskushallinnon monitasoinen eurooppalaistuminen, jota voidaan perustellusti pitää yhtenä integraation tärkeistä, mutta helposti unohdetuista ulottuvuuksista (ks. esim. Temmes 2003), ja virkamieskunnan vaikutus suomalaiseen EU-päätöksentekoon olisivat ansainneet enemmän esittelyä. Lukuisissa yhteyksissä – myös Raunio ja Tiilikaisen kirjassa – on huomautettu virkamiesten usein ratkaisevasta roolista päätösten toimeenpanon lisäksi myös niiden valmistelussa. Näiden huomioiden poliittiset johtopäätökset esimerkiksi kansanvallan toteutumisen kannalta jäävät useimmiten kuitenkin tekevämmät (vrt. esim. van Thijn ym. 1998).

Yhteistä Pesosen ja Riihisen kanssa Rauniolla ja Tiilikaisella on se, että heidänkin analyysinsä Suomesta on kirjoitettu menestystarinan muotoon. Lainaan teoksen lopusta, johtopäätösten alusta:

”It is fair to conclude that Finland has adapted herself well to the EU. The system established for the formulation of EU issues works effectively, with the coordination mechanism facilitat-

ing the formulation of coherent national EU policies. The parliament is firmly involved in the formulation of EU policies through its decentralized system of committees, and thanks to the constitutional obligation of the government to deliver information on EU matters. (...) Perhaps most significantly, Finland has adapted to the CFSP⁴ without any problems. From the difficult position of the Cold War era – characterized by limited room for international manoeuvre – Finland has within just a decade become an active EU/EMU member state with a strong commitment to European integration.” (Raunio ja Tiilikainen 2003, 146.)

Kuvaus on tietenkin tietystä mielessä tosi, mutta samalla se herättää lukijassa kysymyksiä. Teoksen suomalaista integraatiopolitiikkaa myötäkarttaavaan silittävään perusvireeseen ja etenkin edellisen sitaatin loppuosa saattavat kriittisen lukijan silmissä vaikuttaa Suomen yhdentymisen ytimiin pyrkivän integraatiopolitiittisen linjan tieteelliseltä hyväksyntältä. Jos tämä epäily herää, niin sitä ei vähennä se seikka, että Paavo Lipponen on kirjoittanut teokseen hyvin myötämielisen esipuheen vielä ollessaan pääministerinä. Huomionosoitus on tietenkin komea, mutta samalla se kalvaa jonkin verran uskoa teoksen sisällölliseen riippumattomuuteen.

Kirjoittajat itse huomauttavat osuvasti teoksesaan (2003, 29; 147–149), että suomalainen valtiokeskeinen poliittinen ajattelu on ehkä erityisen selvästi korostanut kansallista etua suomalaisessa integraatiokeskustelussa niin EU:n kannatus- kuin vastustuspuolellakin. Erityisesti pienissä maissa politiikka, hallinto ja tiede ovat henkilötasolle asti toisiaan lähellä, ja yhdellä äänellä puhumisen velvoite koetaan voimakkaana. Tämän johdosta Euroopan unionia koskevassa tutkimuksessa on kenties laajemminkin vaarassa kehittyä uudenlainen ”metodologisen nationalismin” muoto (vrt. James 1996, 86). Tarkoitan tällä tilannetta, jossa politiikan tutkijat – muiden yhteiskuntatieteilijöiden ohella – tarkastelevat ylikansallisia, kansainvälisiä ja globaaleja asioita omasta kansallisesti rajatusta ja kansallisen edun määrittämisestä perspektiivistään käsin. Tämä johtaa paitsi kapeisiin tutkimusasetelmiin myös ahtaisiin tulkintaraameihin siitä, minkälainen kehitys on suotavaa ja mikä ei. On

⁴ Euroopan unionin yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

selvää, että osan tiedeyhteisöstä on tuota taakkaa kannettava, mutta toivoa sopii, että myös Euroopan unionin kokonaisuuden kehittämiseksi omistautuneita kriittisiä tutkijoita riittää akateemisessa maailmassa.

Molemmat kirjat kuvaavat siis, enemmän tai vähemmän, kansallista menestystarinaa, ja sellais-tahan on ulkomaalaisille mukava kirjoittaa. Yksi 1990-luvun laman opetuksista oli kuitenkin se, että muutokset voivat toisinaan olla nopeita ja draamaattisia. Ei ole mitään syytä kiistää Pertti Pesosen (2002, 293–296) esittämää ratkaisemattomien poliittisten ongelmien luetteloa. Ikääntyvän ja korkeasta työttömyydestä kärsivän sekä alueellisessa rakennemuutoksessa olevan yhteiskunnan hyvinvointipalvelujen rahoitus pakottaa pohtimaan uudelleen sekä tulonjaon periaatteita, verotusjärjestelmää että perhe- ja maahanmuuttopolitiikkaa. Suomen turvallisuuspoliittiset valinnat, maan asema laajenevassa ja perustuslain säätämisen jälkeisessä Euroopan unionissa ovat samaten vielä pitkälti ratkaisematta. Epäsuotuisissa olosuhteissa, huonojen päätösten seurauksena ja epäonnen kohdatessa ruusuinen kokonaiskuvaakin saattaa murentua jo varsin lyhyellä aikavälillä.

Poliittisesti kiinnostavampi ja vähemmän spekulatiivinen kysymys menestystarinoita lukiessa on kenties kuitenkin juuri kuvaan sopimattomien piirteiden ulossulkeminen, vähättely tai selittäminen sääntöä tukevin poikkeuksina. Molemmissa kirjoissa huonosti tarinaan istuvia ongelmia ovat etenkin kansalaisten kriittinen tai noudatetun politiikan vastainen mielipide, yleisempi politiikanvastaisuus sekä välinpitämätön tai suorastaan kielteinen suhtautuminen Euroopan unioniin. Miksi ihmiset eivät ole tyytyväisiä kun kaikki on niin hyvin?

Kummassakaan teoksessa ei uskota kyselytutkimuksissa esille nousevan oppositiohengen mobiilisoituvan ja organisoituvan kansallisia peruslinjauksia kyseenalaistavaksi poliittiseksi toiminnaksi. Raunio ja Tiilikainen selittävät (2003, 149) suomalaista EU-kriittisyyttä suorastaan ulkopoliittisen keskustelun ja ajattelun vapautumisella sekä kansalaisten kasvulla muodostamaan omat mielipiteensä ja kyseenalaistamaan poliittisen eliitin näkemyksiä. Lisäksi, nähdäkseni aivan oikein, suomalaista henkilövaalijärjestelmää pidetään yhtenä tehokkaana välineenä puolueiden sisäisiä jännitteitä purkavassa protestoinnin kanavoimisessa (mt., 57). Viime vuosien kokemukset monista Euroopan

maista kertovat kuitenkin, että pinnanalaiset jännitteet saattavat nousta esiin nopeastikin. Ennen Pim Fortuynin äkillistä kansansuosiota mikään ei Alankomaissa viitannut poliittisen protestiliikkeen onnistumiseen. Toisin kuin Hollannissa, Suomella ja suomalaisilla on konsensushistoriansa lisäksi myös vahva radikalismitraditionsa.

Raunio ja Tiilikainen selittävät (2003, 149–154) suomalaisen poliittisen kulttuurin pragmatismia, mukautumiskykyä ja konsensushakuisuutta luterilaisuudella, pienen valtion identiteetillä, tietoisuudella yhdellä äänellä puhumisen välttämättömyydestä ja eri osapuolien kuulemiseen perustuvalla päätöksentekojärjestelmällä. Poliittikan tutkimuksen kannalta konsensustekijöistä on kiinnostavin kotimainen EU-politiikan valmistelu- ja päätöksentekojärjestelmä. Päävastuuta kantaa valtioneuvosto, mutta ainakin periaatteessa eri intressipiirit ja erityisesti kansan valitsema eduskunta saavat äänensä kuuluville ja pystyvät seuraamaan EU-politiikan muotoutumista ja täytäntöönpanoa. Vastaus tekijöiden itselleen asettamaansa kysymykseen voisi siis kuulua: Suomessa *kansan* intressit ovat kansallisessa integraatiopolitiikassa hyvin edustettuina.

Muodollisesti järjestelmä on toki mallikas ja kansainvälisessä vertailussa Suomea mairitteleva, mutta ainakin kahdesta näkökulmasta käsin myös kriittisemmät arvioinnit ovat mahdollisia. Eduskunnan asema EU-päätöksenteossa epäilemättä estää hallitusta ottamasta itselleen kovin suuria vapauksia politiikan muotoilussa. Järjestelyn substantiaalista merkitystä ei silti liene syytä liioitella. Parlamentti ei omilla resursseillaan voi käytännössä kovin paljon vaikuttaa kansallisen kannan sisällön muotoutumiseen vaarantamatta politiikan jatkuvuutta ja hallituksen toimintakykyä. Institutionaalinen lähestymistapa tarvitsisi rinnalleen yksityiskohtaisia tutkimuksia politiikan sisällön muotoutumisesta, jotta voitaisiin perusteellisesti vastata kysymyksiin intressiedustuksesta ja instituutioiden välisestä vallanjaosta.

Toiseksi voidaan kysyä, ehkäiseekö suomalainen institutionalisoitu konsensusjärjestelmä poliittista mielikuvitusta ja vaihtoehtojen syntyä. Kuten Raunio ja Tiilikainen (2003, 153) huomauttavat, oppositiopuolueiden mukanaolo kansallisen politiikan valmistelussa saattaa ne samalla jakamaan vastuuta lopputuloksesta. Koska lisäksi suurin oppositiopuolue tietää parhaimmassakin tapauksessa olevansa seuraavassa hallituksessa yhdessä istuvan

hallituksen toisen suuren puolueen kanssa, jyrkkä vastarinta vähääkään yhtenäistä hallitusta kohtaan olisi poliittinen itsemurha.

Ei kuitenkaan voi olla niin, että jokin yleinen suhtautuminen Suomelta Euroopan unionin institutionaaliseen tai poliittiseen kehittymiseen olisi Suomen kannalta paras mahdollinen aina ja kaikissa olosuhteissa. Pragmatistinen asenne nimenomaan edellyttää kykyä muuttaa politiikkaa tilanteen muuttuessa. Tästä muuntautumiskyvystä kertovat esimerkiksi Suomen EU- ja turvallisuuspolitiikan vaihkeaiset mutta kiistattomat muutokset. Yksittäiset ihmiset voivat olla nopeita muuttamaan kantaansa, mutta toisaalta tarvitaan myös luovia ongelmanratkaisuja kehittäviä rakenteita ja mahdollisuutta olla todellisessa oppositiossa (vrt. Harle 2000). Liian vahvasti konsensukseen pyrkivässä ja toisinajattelusta rankaisevassa päätöksentekojärjestelmässä tälle innovatiivisuudelle ei jää tilaa.

Lopuksi

Molemmat kirjat ovat todella tervetulleita ja ne toimivat erinomaisesti yhdessä. Jos mukaan voisi ulkomaiselle ystävällemme liittää vielä yhden

kriittisen mutta perusteellisen analyysin esimerkiksi suomalaisen poliittisen päätöksentekojärjestelmän tehokkuuden ja demokraattisuuden suhteesta sekä suomalaisen tasa-arvon ongelmakohdista, niin paketti olisi mitä mainioin. Ehkä sellaisia analyyseja samoin kuin tutkimuksia monilta puutteellisesti kartoitetuilta alueilta on odotettavissa tulevaisuudessa. Tältä osin kirjat antavat kuitenkin aihetta pessimismiin. Teosten lähdeluettelot herättävät huolta suomalaisen valtio-opin erityisesti poliittisia järjestelmiä koskevan perustutkimuksen tilasta etenkin nuoremmassa ikäpolvessa. Kotimaisia tekijöitä on kaikkineen vähän, ja heistäkin suuri osa toimii tällä hetkellä täysipäiväisesti yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten ulkopuolella. Kentällä ammatikseen toimivien tutkijoiden ammattitaitoa, työmotivaatiota ja tuotteliaisuutta ei varmasti ole syytä epäillä. Kuitenkin niin monimutkaisen järjestelmän kuin eurooppalaisen poliittisen päätöksenteon kansallisen tason tutkimiseen olisi hyvä saada mahdollisimman monta näkökulmaa. Esimerkiksi hallinnossa ja politiikassa käytännön kokemusta hankkineiden kalastaminen tutkijoiksi on yksi akateemisen yhteisön tulevaisuuden suurista haasteista.

LÄHTEET

- Alapuro, Risto. 1988. *State and revolution in Finland*. Berkeley: University of California Press.
- Anttonen, Pertti. 1996. Introduction: Tradition and Political Identity. Teoksessa Pertti Anttonen (toim.), *Making Europe in Nordic Contexts*. Turku: NIF Publications.
- Castells, Manuel ja Himanen, Pekka. 2001. *Suomen tietoyhteiskuntamalli*. Helsinki: Werner Söderström.
- Arter, David. 1987. *Politics and Policy-making in Finland*. Sussex: Wheatsheaf Books.
- Democracy in Finland: Studies in Politics and Government*. 1960. Helsinki: Finnish Political Science Association.
- EVA. 2003. *Vaatelias vaalikansa: raportti suomalaisten asenteista 2003*. Yliopistopaino: Taloustieto Oy.
- Facts about Finland*. 1999. Keuruu: Otava.
- Finland: A Cultural encyclopedia*. 1997. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Harle, Vilho. 2000. Suomalaisen parlamentarismien tila ja tulevaisuus: semi-parlamentarismista kvasi-parlamentarismiin. *Politiikka* 24:3, 145–148.
- Harle, Vilho ja Moisio, Sami. 2000. *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Heiskala, Risto. 1996. *Kohti keinotekoista yhteiskuntaa*. Tampere: Gaudeamus.
- Heiskanen, Ilkka. 1998. Globalisaatio länsimaisen kulttuurin oikeuttamisena ja todellisuuden kuvauksena. Teoksessa Ullamaija Kivikuru ja Risto Kunelius (toim.), *Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY.
- Held, David. 1995. *Democracy and the global order: from the modern state to cosmopolitan governance*. Cambridge/Stanford (Calif.): Polity Press/Stanford University Press.
- Huysse, Luc. 2002. *Gullivers probleem: Essay over de toekomst van de politiek*. Leuven: Van Halewyck.
- Jakobson, Max. 1998. *Finland in the New Europe*. Westport (Conn.): Praeger.
- James, Paul. 1996. *Nation formation: towards a theory of abstract community*. London: Sage.
- Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo ja Nevakivi, Jukka. 1999. *From Grand Duchy to a Modern State: A Political History of Finland since 1809*. London: Hurst & Company.
- Jutikkala, Eino ja Pirinen, Kauko. 2003. *A History of Finland*. Espoo: Werner Söderström.
- Kangas, Risto. 2001. *Yhteiskunta: tutkielmia yhteiskunnasta, yhteiskunnan käsitteestä ja sosiologiasta*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kasvio, Antti. 2003. Mitä menestystarinasta jäi? Kirja-arvio. *Sosiologia* 40:1, 66–68.

- Kauppi, Niilo. 2003. Presidentti perustuslain ja poliittisten käytäntöjen ristitulessa. Teoksessa Pasi Saukkonen (toim.), *Paikkana politiikka: tietoa ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä*. Helsinki: Yleisen valtio-opin laitos, ilmestyy.
- Leerssen, Joep. 2000. The Rhetoric of National Character: A Programmatic Survey. *Poetics Today* 21:2, 267–292.
- Lehtonen, Tuomas M. S. (toim.). 1999. *Europe's Northern Frontier: Perspectives on Finland's Western Identity*. Helsinki: PS-kustannus.
- Löytönen, Markku ja Kolbe, Laura. 1999. *Suomi: Maa, kansa, kulttuurit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2002. *Äänettömät yhtiömiehet: tutkimus osallistumisesta vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Vaalit 2002:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- McRae, Kenneth D. 1999. *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland*. Helsinki: The Finnish Academy Science and Letters.
- Nousiainen, Jaakko. 1971. *The Finnish Political System*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Nousiainen, Jaakko. 1998. *Suomen poliittinen järjestelmä*. Juva: WSOY.
- Paasi, Anssi. 1995. *Territories, boundaries and consciousness: The changing geographies of the Finnish-Russian border*. Chichester: Wiley.
- Pekonen, Kyösti. 1997. Puoluevastainen mieliala Suomessa. *Politiikka* 39:1, 14–29.
- Pesonen, Pertti ja Riihinen, Olavi. 2002. *Dynamic Finland: The Political System and the Welfare State*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Rahikainen, Marjatta (toim.). 1993. *Austerity and Prosperity: Perspectives on Finnish Society*. Vammala: University of Helsinki, Lahti Research and Training Centre.
- Raunio, Tapio ja Tiilikainen, Teija. 2003. *Finland in the European Union*. London: Frank Cass.
- Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.). 2000. *EU ja Suomi: unionijäsenyyden vaikutukset suomalaiseen yhteiskuntaan*. Helsinki: Edita.
- Saukkonen, Pasi. 1999. *Kansallisvaltion identiteettipolitiikka: tutkimus kansallisen identiteetin poliittisuudesta, empiirinen sovellutus suomalaisiin ja hollantilaisiin teksteihin*. Helsinki: SKS.
- Saukkonen, Pasi (toim.). 2003. *Suomen poliittinen järjestelmä: verkko-oppikirja*. Helsinki: Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos, <URL:http://www.valt.helsinki.fi/vol/spj/>.
- Sihvo, Hannes. 1995. *Toisten Suomi: mitä meistä kerrotaan maailmalla*. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Temmes, Markku. 2003. Valtionhallinto – jatkuvuutta ja muutosta. Teoksessa Pasi Saukkonen (toim.), *Paikkana politiikka: tietoa ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä*. Helsinki: Yleisen valtio-opin laitos, ilmestyy.
- Van Thijn, Ed, ym. 1998. *De sorry-democratie: recente politieke affaires en de ministeriële verantwoordelijkheid*. Amsterdam: Van Gennepe.
- Tiihonen, Seppo. 2001. *Hallinta: kohti uutta mallia*. Keskustelualoitteita No 65. Helsinki: Valtiovarainministeriön kansantalousosasto.
- Tiilikainen, Teija. 1997. *Europe and Finland: Defining the Political Identity of Finland in Western Europe*. Turku.
- Wiberg, Matti. 2001. *Paluu politiikkaan*. Vammala: Kunnallissalan kehittämissäätiö.